

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد
بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم
از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Ideological

مسائل ایدئولوژیک

الحاج داکتر امین الدین « سعیدی- سعید افغانی »
۱۱ جولای ۲۰۱۵

اعتکاف در رمضان

بسم الله الرحمن الرحيم

۱

اعتکاف :

اعتکاف، از نظر لغوی مصدر باب افتعال از «عکف» است، که به معنی درنگ کردن و ادامه دادن است. در دین مقدس اسلام، منظور از اعتکاف آن است که شخص به منظور عبادت در مسجد متوقف شود. یعنی اعتکاف به معنای بند بودن، توقف یا درنگ کردن، در جایی می باشد.

علماء می فرمایند: اعتکاف عبارت از خلوت شرعی است که انسان خود را در جهت طاعت الله و یاد او محبوس می کند و از تمام مشغله هائی که میان قلب او و پروردگار فاصله ایجاد می کند دوری می گزیند و روح و جسم خویش را به پروردگار با عظمت می سپارد.

برخی از علماء در فهم اعتکاف می گویند: اعتکاف یعنی گوشه نشینی و عزلت و برخی می گویند اعتکاف به معنای «گوشه نشین شدن، در جایی ماندن، خود را بازداشتن و گوشه نشینی برای عبادت» است. و در اصطلاح شرعی اعتکاف عبارت است:

از این که انسان از همه تعلقات و مصروفیت های دنیوی از جمله از زن، فرزند و فامیل خویش جدا گشته، و از همه مصروفیت های خانوادگی اداری، سیاسی و خواهشات نفسانی خویش ببرد، فکر و عمل خویش را با تمام توانائی های خویش به عبادت الله تعالی مصروف سازد.

اعتکاف در دهه اخیر رمضان سنت مؤکد بوده و علماء بدین عقیده اند که اگر از يك قریه يك شخص نیز اعتکاف نماید، حکمش از دیگران رفع می گردد.

دلایل مشرعیة اعتکاف:

آیت قرآنی :

خداوند سبحانه و تعالی فرموده است: «و عهدنا إلی ابراهیم واسمعیل أن طهرا بیتنا للطائفین والعاکفین والرکع السجود» «و وحی فرستادیم به سوی ابراهیم و اسماعیل که بر پا سازید خانه مرا برای طواف کنندگان و اعتکاف کنندگان و رکوع و سجده کنندگان» (سوره بقره آیت ۱۲۵).

احادیث نبوی :

در حدیثی که از حضرت بی بی عایشه (رض) روایت گردیده، آمده است :
« کان رسول الله (ص) یعتکف العشر الا و اخر من رمضان حتی توفاه الله عزوجل » « بود پیامبر صلی الله علیه وسلم که اعتکاف می کرد دهه اخیر رمضان را تا وقتی که وفات داد او را خداوند عزوجل » (متفق علیه).
همچنان در حدیثی که از ابن عمر (رض) روایت گردیده آمده است : « کان رسول الله (ص) یعتکف العشر الا و اخر من رمضان » پیامبر صلی الله علیه وسلم دهه اخیر رمضان را اعتکاف می کرد ».

حکمت مشروعیت اعتکاف:

- ۱- اعتکاف موجب فراغ قلب از امور دنیوی و مشاغل آن بوده و باعث روی آوردن به عبادت و ذکر خالص خداوند متعال می باشد.
- ۲- سپردن و تفویض امور خود به خداوند متعال و ایستادن بر دروازه فضل و رحمت .
- ۳- اعتکاف به معنی تحصن به پروردگار با عظمت و توانا می باشد و کسی که اگر بخواهد اراده بدی به او بنماید اصلاً خود را به او رسانده نمی تواند ، و هیچ ظالمی به او نزدیک شده نمی تواند .
معتکف توسط اعتکاف خویش را راحت نموده و قلب خود را هدایت می نماید پس اعتکاف عبارت از دوری از مخلوقات بوده که قوی ترین راه برای رسیدن به حق تعالی می باشد.

قرابت و حب الله به معتکف :

در این هیچ جای شکی نیست که خداوند متعال به همه انسانها نزدیک است، اما قرابت و حب پروردگار به روزه داران ، و به خصوص روزه دارانی که در مهمانی الله و ضیوف الرحمن و در اعتکاف قرار داشته باشند ، از همه نزدیکتر است.

روزه دار معتکف از چند جهت به الله نزدیک است. در قدم نخست خود ماه مبارک رمضان که مایه قرب اوست؛ و انجام اعتکاف آنهم در ماه مبارک رمضان برای قریه الی الله که ماه طاعت و عبادت می باشد ، انجام و بر پا کردن نماز پنجگانه و به خصوص نماز، تراویح و سایر نوافلی که انجام می دهد ، خود موجب تقرب به الله می گردد، هکذا حضورش در مسجد، مایه تقرّب به الله است؛ چون در خانه کسی اعتکاف را بر پا داشته که آن ذات بندگان روزه دار ، عبادتگر و معتکف خویش را نا امید بر نمی گرداند.

طوری که یاد آور شدیم اعتکاف سنتی مؤکده و از طریق عبادی پیامبر گرامی ما محمد صلی الله علیه وسلم به شمار می رود .

سیرت نویسان می نویسند که پیامبر صلی الله علیه وسلم تا هنگام وفات خویش بدان پایبند و تا اخر العمر آن را انجام داده است .

اعتکاف مطابق سنت، ماندن روح و بدن انسان در جوار پروردگار بزرگ و منان و در نوعی خلوت گزینی مطابق شریعت می باشد برای رهایی دادن نفس خویش از پلیدی های کالای فانی، و لذت زودگذر این دنیا، و غوطه ور شدن روح در ملکوت پاک و در جست و جوی نزدیکی به محبوب خویش پادشاه جهانیان و در تمنای نجات مبارک است.

اعتکاف مسنون خلوتی راستین با خداوند و تفکر در نشانه ها و نعمت و بخشش های اوست. و در عین حال اعتراف به ربوبیت و الهیت و بزرگی آن ذات بی همتا و گردن نهادن به تمام حقوق وی و ستایش اوست با نهایت زیبایی و سپاس.

سابقه تاریخی اعتکاف :

قبل از همه باید گفت که اعتکاف تنها مخصوص شرعیت دین مقدس اسلام نبوده ، بلکه این نوع از عبادات در ادیان ابراهیمی و سماوی قبل از دین مقدس اسلام هم وجود داشته ، که در شرعیت اسلامی استمرار یافته است، اگرچه ممکن است در شرع مقدس اسلام برخی از خصوصیات و احکام و شرایط آن تغییر یافته باشد. از زمانی که پیامبر اسلام صلی الله علیه وسلم اعتکاف را به مسلمانان آموزش داد، این سنت اسلامی در میان مسلمانان آغاز و تا به امروز وجود دارد .

در حال حاضر مراسم اعتکاف در دهه پایانی ماه مبارک رمضان در بسیاری از کشورهای اسلامی از جمله در کشور عربستان سعودی (مکه و مدینه) با شکوه و جلال خاصی آن برگزار می گردد . همه ساله تعداد کثیری از مسلمانان جهان از کشور های مختلف به خصوص جوانان رسم اعتکاف را در مسجد مکه و مسجد حرم شریف در شهر مدینه منوره انجام می دهند ، این جوانان در ماه مبارک رمضان از سراسر جهان به سوی مسجدالحرام می شتابند و در کنار بیت الله معتکف می شوند و حتی بسیاری از زائران بیت الله به منظور دست یابی به فضیلت اعتکاف در دهه آخر ماه رمضان، این ایام پربرکت را برای مراسم عمره اختصاص می دهند .

هکذا تعداد دیگری از مسلمانان که از کشور های مختلفی اسلامی گرد هم آمده مراسم اعتکاف را در مسجدالنبی و در کنار مرقد مطهر پیامبر صلی الله علیه وسلم برگزار می نمایند .

اقسام اعتکاف :

۱- واجب:

عبارت از اعتکافی است که نذر شده باشد واجب است چه بدون شرط باشد و چه مشروط . مثلاً شخص بگوید که اگر در امتحان کامیاب شدم، اعتکاف خواهم کرد. چنین اعتکافی واجب است .

وقت اعتکاف واجب:

همانطوری که برای اعتکاف واجب روزه شرط است لذا حداقل وقت آن يك روز است برای کمتر از يك روز یعنی چند ساعت نذر کردن اعتکاف بی معنی می باشد زیرا وقت روزه از طلوع آفتاب تا غروب آن می باشد.

۲ - مستحب:

به جز اعتکاف دهه آخر رمضان هر اعتکاف دیگری خواه در دهه اول و در دهه دوم رمضان صورت گیرد و یا در ماه های دیگر مستحب است.

۳ - اعتکاف سنت مؤکد:

اعتکاف در دهه آخر رمضان المبارک سنت مؤکد کفائی می باشد که مسلمانان باید به آن اهتمام بیشتر به عمل آرند.

خداوند پاک میفرماید : « ولا تباشروهن وأنتم عاکفون فی المساجد... » (البقره - ۱۸۷) « و مباشرت نکنید زنان را درحالی که معتکف باشید در مساجد. »

خواهران و برادران!

اعتکاف ده روز آخر ماه رمضان به منظور برخورداری از خیر و پاداش و دریافتن شب قدر سنت است، خداوند متعال می فرماید:

« إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ وَ مَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ تَنْزَلُ الْمَلَائِكَةُ وَ الرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ مِنْ كُلِّ أَمْرٍ سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ » (سوره قدر) (ما قرآن را در شب با ارزش قدر فرو فرستادیم. تو چه می‌دانی شب قدر کدام است (و چه اندازه عظیم است)؟ شب قدر شبی است که از هزار ماه بهتر است، فرشتگان و جبرئیل در آن شب با اجازه پروردگارشان پیایی می‌آیند برای هرگونه کاری، آن شب، شب سلامتی و رحمت است تا طلوع صبح).

پیامبر صلی الله علیه و آله وسلم در ده روز آخر ماه مبارک رمضان به اعتکاف می نشست و می فرمود :

« تحروا ليلة القدر في العشر الأواخر من رمضان ». «شب قدر را در ده شب آخر رمضان جست و جو کنید» (مختصر صحیح البخاری ۹۸۷ صحیح امام بخاری (فتح الباری) (۴/۲۵۹/۲۰۲۰) و سنن الترمذی (۲/۱۴۴/۷۸۹)

از حضرت بی بی عایشه در حدیثی روایت است که پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است : « تحروا ليلة القدر في الوتر من العشر الأواخر من رمضان » (لیلۃ القدر را در شبهای طاق دهه آخر رمضان جست و جو کنید.) (متفق علیه) صحیح امام بخاری (فتح الباری) (۴/۲۵۹/۲۰۱۷)، صحیح امام مسلم (۲/۶۲۸/۱۱۶۹).

در حدیثی متعددی پیامبر صلی الله علیه وسلم بر قیام این ده شب مسلمانان را تشویق و ترغیب نموده است . در حدیثی از حضرت ابوهریره روایت که : پیامبر صلی الله علیه وسلم فرموده است : « من قام ليلة القدر إيماناً واحتساباً غفر له ما تقدم من ذنبه » (هرکس در شب قدر از روی ایمان (به امید ثواب خدا) و امید دریافت اجر و پاداش، قیام کند گناهان (صغیره) او بخشوده می‌شود).

(متفق علیه : صحیح امام بخاری (فتح الباری) (۴/۲۵۵/۲۰۱۴)، صحیح امام مسلم (۱/۵۲۳/۷۶۰)، سنن ابوداود (عون المعبود) (۴/۱۴۶/۱۳۵۹)، سنن نسائی (۴/۱۵۷).

شروط اعتکاف:

برای صحت اعتکاف چهار شرط ضروری است :

۱- قیام در مسجد.

۲- نیت .

۳- پاک بودن از حدث اکبر (جنابت ، حیض ونفاس).

۴- در اعتکاف واجب روزه بودن شرط است . اما در اعتکاف مستحب و مسنون روزه بودن شرط نیست.

اعمال مستحب در اعتکاف:

بهترین و مقبولترین اعمال در اعتکاف ، تلاوت قرآن عظیم الشان، تفکر و تدبیر در آن، اهتمام به درود و سائر اذکار، خواندن ویا تدریس علوم دینی و مصروفیت در تصنیف و تألیف و تحقیقات علمی .

اعتکاف باید در مسجد باشد:

علماء و کثیری از مفسرین به اساس حکم قرآن عظیم الشان حکم می نمایند که اعتکاف باید در مسجد انجام یابد . طوری که پروردگار با عظمت ما در (آیه ۱۸۷ سوره بقره می فرماید : « وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَ أَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ») (و وقتی که در مساجد به (عبادت) اعتکاف مشغولید با همسرانتان همخوابگی نکنید). و همچنین به دلیل این که مسجد محل اعتکاف پیامبر صلی الله علیه وسلم مسجد بوده است.

برای شخص معتکف در ایام اعتکاف اکثراً به عباداتی مانند نماز و تلاوت قرآن عظیم الشان ، ذکر اذکار از جمله : «سبحان الله والحمد لله و لا إله الا الله و الله اکبر» گفتن و طلب مغفرت و صلوات بر پیامبر صلی الله علیه و سلم و دعا کردن و بحث و گفت و گوی علمی و مانند اینها مشغول شود.

و مکروه است که اعتکاف کننده خودش را با سخنان و اعمال بیهوده سرگرم کند همانطور که ساکت ماندنش به گمان این که سکوت، او را به خدا نزدیک می‌کند نیز مکروه است.

اعتکاف نباید برای ریاء و شهرت طلبی باشد :

همه ما می دانیم که ریاء و شهرت طلبی جزو مواردی هستند که اعمال عبادی را باطل می نمایند. و این دو یک نوع شرک خفی هستند که پیامبر صلی الله علیه و سلم ما را از آن را جداً برحذر داشته است.

در بسیاری از موارد دیده شده که تعدادی از مسلمان معتکف بدون آن که نیازی باشد اعتکاف خویش را آشکار می سازد. درحالی که شایسته یک مسلمان معتکف است که حداقل در پنهان داشتن آن از دیگران تلاش به عمل آرد .

پرگونی در اعتکاف :

برخی از اوقات حالت طوری پیش می آید که در محل اعتکاف تعداد زیادی از معتکفین با هم حضور می یابند ، و این تعداد برای این که وقت گرانبهای شان به خوبی سپری شود ، به بحث های بی مورد و حتی بحث های اختلافی دینی می پردازند ، و در برخی از اوقات لحظات خوب عبادی خویش را مصروف عبثیات می سازند .

که در زیادتر از اوقات این مباحثات آنها به کشمکش ها و بگومگو ها نیز می انجامد .

با تأسف باید گفت که این تعداد از معتکفین فرامش می کنند که نباید وقت خویش را به همچو موضوعات ضایع سازند .

محل اعتکاف زن:

محل اعتکاف زنان به رأی اکثریت علماء همین است که زن باید در منزل خویش و به خصوص در جایی که همیشه نماز می‌خواند، نیت اعتکاف را به عمل آرد و به اصطلاح در همانجا بماند و بدون عذر مانند وضو، غسل و غیره از آن محل بیرون نشود و اگر احیاناً زن در خانه جای مخصوصی برای نماز خواندن نداشت ، قبل از این که به اعتکاف بنشیند جای مخصوصی را برای اعتکاف خویش تعیین کند، سپس به اعتکاف بنشیند.

فواید اعتکاف:

مسلمانی که مصروف اعتکاف می گردد فواید بسیاری عاید حالش می گردد که از جمله برخی از این فواید عبارتند از:

- ۱- مسلمانی که در اعتکاف می‌نشیند تمام وقت و جسم خویش را برای عبادت خداوند وقف می‌کند.
 - ۲- شخص معتکف در حین اعتکاف از جنگ و جدال و شرارت‌های دنیوی محفوظ می‌ماند.
 - ۳- برای معتکف همیشه ثواب نماز جریان دارد چون معتکف همیشه در اشتیاق نماز و جماعت به سر می‌برد.
 - ۴- معتکف در حال اعتکاف با فرشتگان مشابعت پیدا می‌کند چون همه وقت در تسبیح و عبادت خداوند مشغول است.
- معتکف در حال اعتکاف میهمان پروردگار است چون مسجد محل عبادت و از جمله خانه الله به شمار می رود .

وقت اعتکاف:

وقت اعتکاف سنت مؤکده، دههٔ اخیر ماه مبارک رمضان است. برای اعتکاف نفل وقتی تعیین نیست. یعنی نمی تواند به طور نفل یکی دو ساعت یا بیشتر و یا کمتر نیت اعتکاف کند. در وقت داخل شدن به مسجد اگر نیت اعتکاف کند، در شبانه روز ثواب بسیاری به وی خواهد رسید.

کارهایی که در اعتکاف جایز است:

زمانی که معتکف غرض انجام اعتکاف داخل مسجد گردید، اساساً خارج شدن از مسجد برایش جایز نمی باشد، مگر به جهت ضرورت عقلی، عرفی و شرعی.

از جمله می توان از عذر ها و ضرورت های ذیل نام برد:

- رفتن نزد طبیب در صورتی که به یک مریضی حادی مبتلا گردد.

۱- برای بول و غایط.

۲- برای غسل فرضی.

۳- برای نماز جمعه به محض زوال آفتاب یا در وقتی که به مسجد می رسد و پیش از خطبه بتواند چهار رکعت سنت بخواند.

۴- برای آذان از مسجد بیرون رفتن و آذان گفتن.

یادداشت :

برای بول و غایط معتکف می تواند تا خانهٔ خویش ولو این که خانه اش دور هم باشد از مسجد خارج گردد. ولی اگر معتکف دارائی ملکیت دو خانه باشد، که یکی آن نزدیک مسجد موقعیت دارد و دیگری آن دور تر از مسجد واقع باشد، بر معتکف لازم است که به همان خانهٔ نزدیکش خود را برساند. در مورد این که معتکف می تواند برای شرکت در نماز جنازه اشتراک نماید و یا خیر؟ حکم علماء همین است که اگر:

معتکف نیت کرده بود که برای نماز جنازه بیرون خواهم رفت برایش جایز است که در نماز جنازه سهم گیرد در غیر آن بیرون شدن برایش جایز نیست.

معتکف می تواند امور ذیلی را انجام دهد:

خوردن، نوشیدن، خوابیدن، شانه کردن مو، تراشیدن سر و گرفتن ناخن ها و نظافت، خریداری چیزی که مورد لزوم او باشد، مشروط بر این که کالا را در مسجد حاضر نکنند، انعقاد عقد نکاح.

ولی قابل ذکر و دقت است که:

معتکف با بیرون رفتن از مسجد بدون ضرورت و همبستری کردن با همسر، اعتکافش باطل می گردد.

اعمال فاسد کننده و یا مکروه کنندهٔ اعتکاف :

الف: اعمالی که فاسد کننده اعتکاف اند:

- بدون عذر عمدی یا سهواً از مسجد بیرون رفتن.

۲- جماع در حال اعتکاف.

۳- به خاطر عذری بیرون رفتن و بیش از حد ضرورت درنگ کردن.

۴- به خاطر مریضی که مبادا مریض گردد و یا هم ترس از مسجد به بیرون رود.

قابل تذکر است که در تمام این موارد اعتکاف فاسد می‌شود.

ب : اعمالی که مکروه کننده اعتکاف اند :

- ۱- خاموشی مطلق و این خاموشی را عبادت پنداشتن.
- ۲- کالا و وسایل در مسجد آوردن و خرید و فروش آنها، جنگ و مجادله و حرفهای بیهوده گفتن در ایام اعتکاف .

مستحبات اعتکاف:

مستحبات اعتکاف عبارت اند از :

- ۱- سخنهای خوب و دینی گفتن.
- ۲- تلاوت قرآن عظیم الشان .
- ۳- درود خواندن.
- ۴- تعلیم و تعلم مسایل دینی، تحقیق و تتبع در امور دینی.
- ۵- بیان موعظه ها ، پند و اندرز.
- ۶- در مسجد جامع اعتکاف نشستن.

ادامه دارد

تتبع و نگارش :

الحاج داکتر امین الدین « سعیدی- سعید افغانی »

مدیر مرکز مطالعات ستراتیژیک افغان و مسوول مرکز فرهنگی د حق لاره- جرمنی